

KULTUR

Kverner og sager

Den 15. juni 1686 hadde gårdene langs Østernbekken og Øverlandselva besøk. Bygdelensmannen og seks lagrettemænd kom for å vurdere hvor mye skatt de skulle betale for å holde gården med kvern til eget korn, og dette ble notert:

Østernbekken Haga, Hans: En ringe bækkkvern, 1 ort skat – Østern, Peder: En ringe kvern, 12 skilling skat – Dæli, Kristoffer: En ringe kvern under tag med Østern, 12 skilling skat.

Øverlandselva Øverland, Hans: ligesaa 1 ort skat – Haslum, Erik: ligesaa 1 ort, 12 skilling skat – Ramstad og Høvik: I Løkebergelven, 1 kvern forfalden og ringe, 1 ort skat.

Det er få spor i dag av de gamle kvernene langs elva. Men i Kvernfossen ved Løkeberg står denne pilaren etter en vannrenne. Se punkt 21 på andre siden. Foto Solveig Emilsen

I starten kunne alle føre opp både sager og kverner, men dette endret seg. Vannsagen kom til Norge i 1530-årene og revolusjonerte trelastnæringen. Etter 1662 fikk byborgerne enerett på utenrikshandel med trelast. Bygdefolket dro liten nytte av trelastvirksomheten. I 1668 ble sagbruksvirksomheten monopolisert.

Mange hundre sager i Sør-Norge ble lagt ned. I Bærum måtte bygdefolket selge tømmeret sitt til sagbrukseierne på Bærums Verk, Nesø- og Bogstad-godsene, og gikk dermed glipp av fortjenesten ved å sage og selge selv. Noen få bygdesager til eget bruk fikk fortsatt mot beskatning. Monopolet varte helt til 1854. Det var en tilsvarende ordning for møller og kverner, og det var altså derfor bondene langs Øverlandselva og Østernbekken fikk besøk i 1686.

Matauk i og langs elva

Historisk har både Øverlandselva og naturen rundt vært en viktig lokal matkilde, også etter at jordbruk og hagebruk kom i gang. I elva fisket de laks, ørret og ål.

I skogen var det bær, sopp, hasselnøtter, vekster og urter som holdt sulten

Sumpskogen

Der Sæterbekken og Østernbekken møtes og Øverlandselva starter ligger et sjeldent skog- og elvemiljø som i Miljødirektoratets Naturbase har fått A-verdi (nasjonalt viktig). Her er det et rikt fugle- og dyreliv.

Området ligger omkranset av golfbane og åkerland mellom Øverland gård og Haga. Ifølge Miljødirektoratets Naturbase består området av eldre løvskog på rik og fuktig grunn som tidvis blir oversvømmet, meanderende elvepartier, åpne fuktenger og noe eldre hagemarkskog på tørrere grunn.

Summen av artsfunn, utforming og sjeldenheten i dette landskapet gir verdi som er svært viktig – A-verdi. Foto Terje Bøhler

Ifølge en rapport (Håland mfl., 1998) er konklusjonen for sumpskogen at den har stor biologisk verdi og bør beskyttes. Sonen langs elva som utgjør sumpskogen er i vannbruksplanen for Øverlandselva tilrådd regulert til spesialområde naturvern.

Denne forslaget ble godkjent av kommunestyret i 1996. De konkluderte med at de rike meanderende elvepartiene med tilsluttet skog, og med kantsoner mot kulturmark som til tider oversvømmes, er sjeldne naturtyper i Norge som helhet. «Vi har kun fragmenter igjen og disse bør ivaretas uavhengig av golfbaneutbygginger. Skal vi klare å ta vare på det som er igjen av mangfold langs vassdraget må arealene forvaltes ut fra mangfoldets krav til leveområder».

Edelløvs skogen

Mellom Engerjordet og Kloppa, langs elvas sørøstre side, ligger et vakker løvskogsområde som er foreslått vernet som naturreservat. Ifølge Miljødirektoratets Naturbase er naturtypen med elv og intakt rik edelløvskog sjelden både regionalt og nasjonalt. Vegetasjonen er frodig, og skogen er eldre og forholdsvis grov. Skogen er svært viktig for bevaring av biologisk

utenfor stuedøren. Under 2. verdenskrig ble skogen og elva igjen en viktig kilde til mat i en mager tid.

Nå er det tilgang til mat fra alle verdens hjørner. Samtidig øker interessen for naturlig og kortreist mat med sanking av blant annet bær, sopp og ville vekster, som ramsløk.

Badekulpene

Gamle kilder beskriver et rikt badeliv i elva. Dagens eldste generasjon, som vokste opp langs elva, forteller at de ofte lekte og badet der. Badekulpene nedenfor gamle Øverlandsbroen hadde navn som «guttetekulpen» og «jentetekulpen». Mange lærte å svømme i elva. Alt dette tok slutt da elva ble forurenset. Kanskje riktige miljøtiltak vil gjøre at elva i fremtiden igjen kan brukes til å bade i?

NATUR

Geologi

Bærums geologi er berømt, og er en del av Ostfjeldet som strekker seg fra Mjøsa til Langesundsfjorden. Grunnforholdene i Bærum gjenspeiler mye av det som geologisk har skjedd de siste 600 millioner år. Også langs Øverlandselva er dette tydelig.

Lag av kalkstein og mørk skifer, som ble avsatt under vann for en halv milliard år siden, er senere trykket sammen slik at det oppstod folder. Bildet er tatt et stykke nedstrøms for Nesbroen. Foto Solveig Emilsen

Det som skiller Øverlandselva fra for eksempel Sandvikselva, er at den i liten grad har gravet seg ned i landskapet. Elva kjennetegnes av mange rolige partier og mindre fossefall, som ved Øverland, Nes, Sagfossen (Pre-steveien), og Kvernfossen (Løkeberg).

mangfold på bakgrunn av artsfunn og generell utforming. Det er et stort potensial for ytterligere funn av rødlistearter. Området er også en viktig fugle- og viltbiotop. Verneforlaget er omkranset av boligområder, og ligger i et svært pressutsatt område i Oslo-regionen.

Fuglelivet ved Engervannet

Engervannet er et svært viktig raste-, myte(fjærfellings-) og næringsområde for våtmarksfugl, spesielt andefugl. Om vinteren er ofte kun området ved utløpet i sørvest isfritt. Her samler det seg ofte store mengder med måker og andefugl.

I trekketidene vår og høst er de grunne områdene ved innløpet i nordøst spesielt attraktivt for mange arter vadefugler og gjess. I juli–august kan det samles flere hundre andefugler midt på vannet, blant annet for å myte (fjærfelling). I myteperioden bytter endene vingefjær. Dette er en periode da de mister evnen til å fly, og er derfor svært sårbare for forstyrrelser.

I Artsdatabanken er det registrert 137 fuglearter ved vannet, hvorav ca. 30 er på Norsk rødliste for arter 2015.

MILJØ

Forurensning av elva

Øverlandselva ble etter hvert svært forurenset, og fisket og badinga tok etter hvert slutt. Elva var mer forurensningsbelastet enn de andre elvene i Bærum. På 1920-tallet ble det bygget en del nye boliger langs elva, og allerede i 1920–1930-åra var elva sterkt forurenset. Fra 1950-tallet skjøt boligutbyggingen for alvor fart, og mye kloakk ble ført rett ut i elva. I 1956 godkjente Bærum Helseråd en kloakkledning fra Godthaab Helse og Rehabilitering (dagens navn) ut i Øverlandselva ved Åsterud.

På 1960-tallet ble de kommunale fyllingene Øverland-I og Øverland-II tatt i bruk. En kraftig avrenning fra disse, fra åpne septikdammer og annet industri- og husholdningsavfall, bidro til ytterligere forurensning. Sidebeker ble også forurenset. Store septikbiler ble observert når de pumpet den urensede kloakken rett ut i Øverlandselva ved Åsterud, og direkte ut i Engervannet.

I løpet av 1960-tallet ble det så lagt en avskjærende kloakkledning langs Øverlandselva, men kloakken fra denne ble fortsatt ført direkte ut i Engervannet. På denne tiden var det også mange aktive gårdsfyllinger. Avrenning herifra ble ikke plukket opp av det nye kloakkledningsnettet. Betydelige mengder industriavløp ble også ført ut i Øverlandselva. Det avskjærende kloakkledningsnettet (spillvannledning) ble først koblet til Sentralrenseanlegg Vest (VEAS) i juni i 1982.

Elva og elvekanten endrer seg

På slutten av 1960-tallet hadde Bærum kommune tatt tak i utfordringen med forurensning og lagt kloakken i rør langs elva. Dette var nødvendig,

Steinbroen var kryssningspunkt for Kongeveien til Ringerike, og Pilgrimsleden går i dag over broen, med merket sti fra rundkjøringen ved Grinveien og opp forbi Øverland gård. Foto Terje Bøhler

Fisk

Øverlandselva var en rik fiskeelv. Ål ble fisket med teiner og laks og sjørret med stang. Røverhistorier forteller at det innimellom også ble fisket med dynamitt i kulpene. Fisken var en viktig næringskilde for dem som bodde langs elva, og i gamle skjøter er det beskrevet fiskerettigheter. Fisken forsvant da forurensningen tiltok.

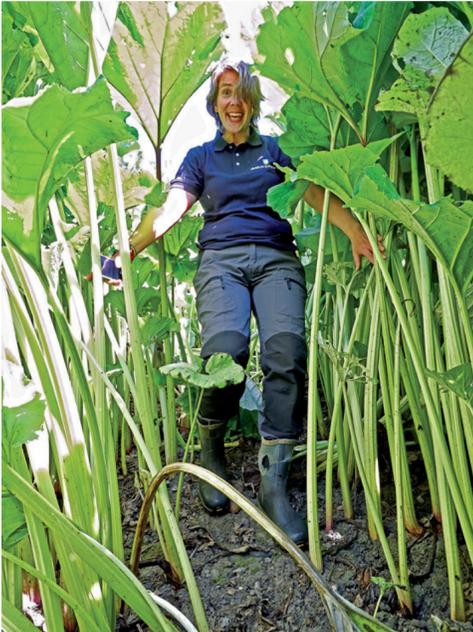
I dag er vannkvaliteten i elva bedre, og sjørretten er tilbake gjennom systematisk utsetting av plommesekeyngel. Dette foregår i mai–juni. Yngelen, som er klekket i mars–april samme år, er da rundt 3 cm lang. Den kommer fra Hamang klekkeri ved Sandvikselva. Klekkeriet ble etablert i 1857 og er Norges eldste.

Fisken lever i elva til den er 2–4 år før den svømmer ut i havet i forbindelse med vårflo. Etter en vinter i havet gyter den første gang. Hver høst svømmer sjørretten fra Skagerak og laks fra Nordatlanten opp Sandvikselva og Rønne elv, gjennom Engervannet og opp i Øverlandselva. Når det regner og er høy vannføring i elva svømmer den i rasende fart, i ly av mørket om natten, opp i Øverlandselva der den gyter.

I snitt er den gytende sjørretten 43 cm lang og veier 0,95 kg. Den voksne fisken man kan se i elva er stor sett sjørretten. Det går sjelden laks her fordi elva er for liten til at laksen trives.

Både store og små følger interessert med når Petter Birkeheim med frivillige hjelpere fra Vestre Bærum Sportsfiskere prøver og fange stamfisk med strømapparatet. Fisken bringes til det gamle sykkelverkstedet på Bjørnegård. Her blir rogn og melke blandet og befruktet, og umiddelbart kjørt opp til klekkeriet på Hamang der de blir lagt i kar til våren og utsetting. Foto J. Zydrunas

Legepestrot er en svært skadelig, fremmede plante som må bekjempes. Den ødelegger plantesamfunnene der den etablerer seg. Her står Gro Angettvæit i en eng av legepestrot ved bekkematet mellom Sæterbekken og Østernbekken. Legg merke til at det ikke er noe annen vegetasjon på bakken, da sola ikke slipper forbi de store bladene. Foto Eirik Fjeld

men forandret samtidig deler av elvebredden fra Bærumsveien og opp til Åsterud. På turveien fra Bærumsveien til Åsterud er disse endringene godt synlige. Utfylling knyttet til utvidelse av Bærumsveien, etablering av Kolsåbanen over elva ved Haslum stasjon i 1924 med påfølgende ombygging og ny stasjon i 2013, har også påvirket elvas naturlige løp.

Dagens miljøutfordringer

Selv om Øverlandselva er mye renere i dag enn den har vært på lenge, har den fortsatt mange utfordringer som truer vannkvalitet og elvemiljø. Forsatt er det for høye verdier av fosfor og nitrogen i elva, noe som fører til grønske, gjengroing og bakteriedannelse. Dette kan skyldes avrenning fra omkringliggende jordbruksområder, de gamle fyllingene Øverland-I og Øverland-II, og fra Haga-jordene som fortsatt forurenser Sæterbekken og Østernbekken. Nadderudbekken utgjør også en kilde til forurensning.

Avrenning av næringsstoffer og plantevernmidler fra golfbanen kan også bidra til å forværrer tilstanden i bekken. Det er også noe avrenning fra industri fra tilførselsbeker, noe som kan påvirke vannkvalitet og elvemiljø negativt. Fra skytebanen ved Skytterkollen har det gjennom mange tiår foregått blyavrenning til de nærmeste myrer og bekker som videre renner ut i Øverlandselva.

Noen steder er det forekomster av skadelige fremmede plantearter. Dette truer blant annet forekomsten av sjeldne, rødlistede plantearter og svært viktige naturtyper. Hageavfall kastes flere steder langs elvebredden. Dette er forbudt etter forurensningsloven, og bidrar til spredning av skadelige, fremmede plantearter. Bærum kommune jobber i dag med disse problemstillingene for å få en renere elv.

Turveien gjennom edelløvs skogen er bred og fin med god utsikt ned til elva. Vår og forsommer byr skogen på en overdiadig konsert av fantastisk fuglesang. Foto Terje Bøhler

Opplevelser langs Øverlandselva

GOD TUR

Øverlandselva snor seg gjennom et kultur- og naturlandskap med dype røtter tilbake i tiden. Fra Sandvika kan du gå tur langs Øverlandselva og langt inn i marka.

Fra tidlig av var elva svært viktig for gårdene og husmannsplassene. Her hentet de vann, badet, vasket klær, fisket ørret og ål, malte korn i enkle kverner, og saget tømmer til eget bruk. Det er få spor etter virksomhet i elva, som ikke ga grunnlag for industrivirksomhet, slik som Lomma og Bærums Verk.

Turen langs elva byr på stor variasjon. Fra bratt, smal sti med høyt fall på den ene siden til fin, bred turvei, trappe-trinn, broer og asfalt. Øverlandselva viser seg frem med fossefall, stryk, kulper og fredfulle, slake og klukkende partier. Det er mange steder å gå til side og sette seg ned og lukke øynene og høre vannet renne forbi. Godt for både kropp og sjel. Opplevelsen vil variere med om det er mye eller lite vann i elva. Noen steder er det vakker og naturlig og andre steder litt utflidd. Turen egner seg best til fots fordi deler er ikke tilpasset sykkel, barnevogn eller rullestol.

Vi ønsker god tur!
Hilsen Bærum Elveforum

Kvernfossen. De røde potteskårene langs elvekanten er fra det gamle pottemakeriet (se punkt 15 på andre siden). Foto Terje Bøhler

Ansvarlig utgiver: Bærum Elveforum (baerumelv.no) • Prosjektansvarlig: Terje Bøhler
Redaksjon: Terje Bøhler, Solveig Emilsen (redaktør/skribent), Harald Kolstad, Martin Nickelsen og Bo Wingård
Utgitt: 2019 • Opplag: 4 000
Design og layout: Tenkehetta DA ved Håkan Billing • Trykkeri: Merkur Grafisk AS
Forsidebilde: Øverlandselvas utløp i Engervannet. Foto Terje Bøhler.

Referanser: Anders Lamberg og Rita Strand, SNA-Rapport 03/2019, Skandinavisk Naturovervåking • Arne Mohus, Stedsnavn i Bærum, 1987 • Bærum Herredsstyret, Bærum en bygds historie I og II, 1920–24 • Harald Winge, Haslum gjennom 60 år, Haslum vel, 1974 • Helge Iversen, Bærum gjennom tidene. Trekk fra bygdas historie, 1979 • Karl Fredrik Ellingsen, 75 år 1923–1998 Vestre Løkeberg vel, 1998 • Kjell Baalsrud, Bekkens i Bærum som ble borte, 2001 • Kjell Nordseth, Langs Øverlandselva, 2015 • Terje Bøhler, Fuglelivet i Asker og Bærum, 2010 • Trygve Christensen, Bærumsmarka, 1988 • Årbok 2010, Asker og Bærum Historielag • AS Miljøplan, Side 1–92 Fullstendig rapport Engervannet Delprosjekt 1 og 2, 1982-1.pdf • Magnus Berg, Det Norske lakse- og innlandskretsens historie, Fiskestaten 1855–1986, 1986 • Facebook-gruppen «Du vet at du er fra Bærum når...» • Direktoratet for kulturminneforvaltning (kulturminnesok.no) • Klima- og miljødepartementet (miljoeverndepartementet.no) • naturbase.no • Store norske leksikon (snl.no) • wikipedia.no • kommunekart.com/klient/baerum/kart

Takk til: Bjørn Petra Brekke, Arve Furu, Frank Grimsen, Steinar Grimsen, Haakon Hartvedt og Morten Merkesdøl som hver har bidratt på ulikt vis. Takk også til Bærum Kommune, som har delfinansiert denne turbrosjuren.

1 To bekker blir en elv

Øverlandselva starter der Sæterbekken og Østernbekken møtes.

2 Sumpskogen

Området mellom Øverland gård og Haga er et svært viktig skog- og elve-miljø med et rikt fugle- og dyreliv. Les mer på andre siden.

3 Haga golfbane

Golfklubben ble stiftet i 2001, og golfanlegget er et av Norges største. Anlegget har en 27-hulls mesterskapsbane, eget treningsanlegg med 9-hullsbane, innendørsanlegg og «driving range».

4 Øverland gård

Gården er nevnt i et diplom fra 1347, og har en lang historie. I 1828 ble gården delt i Østre og Vestre Øverland. I 1912 ble gården igjen samlet av Petter Øverland. Han hadde ingen arvinger, og i 1942 fikk Selskapet Norges Vel gården.

I 1943 ble Østre Øverland løst inn på odel. Det opprinnelige våningshuset fra 1700-tallet er bygget på og restaurert. Drengestua og stabburet er også svært gamle. Fjøs og stall er fra 1883.

5 Øverland sag

Øverland sag lå ved Øverlandskvenna. På grunn av liten vannføring var saken kun i drift i visse perioder. Sagen omtales i 1611, 1671 og 1686 i forbindelse med skattlegging. Også Haug gård var delaktig i saken. Både Haug og Øverland hadde mye skog, så sagbruket hadde stor betydning for gårdene.

6 Øverlandskvenna

Kvenna, eller kvernen, lå i den vesle fossen nedstrøms for Øverlandsbroen. Det var en flomvasskvern som ble brukt vår og høst, og i perioder da det var nok vann i elva. Da kvernen ble inspisert forbindelse skattelegging i 1686 står det at den var en «ringe bekkkværn til eget bruk». Det er ingen rester igjen.

7 Øverlandsbroen – steinbroen

Den gamle steinbroen over Øverlandselva ble reist i 1838, og er godt bevart. Gamle Ringeriksvei ble lagt om i 1891.

Den originale kvernen er borte, men fra 1963 og frem til 1975 lå dette kvernhuset fra 1700-tallet nedstrøms for Øverlandsbroen. Den ble flyttet hit fra Valle i Setesdal. Bildet er fra ca 1970. I dag står kvernen ved Mølleedammen på Vøyen gård. Foto Bærum bibliotek, Bærumssamlingen

8 De kommunale fyllingene Øverland-I og Øverland-II

Den kommunale søppelfyllingen Øverland-I lå på jorden på østsiden av elva rett nord for Gamle Ringeriksvei. Den var i bruk fra 1960 til 1963. Øverland-II lå på jorden på vestsiden av elva, rett sør for Gamle Ringeriksvei, og var i bruk mellom 1963 og 1967.

19 Nedre Løkeberg gård

Gården lå rett nordøst for Kvernfossen.

20 Tidligere utløp for Nadderubekken

Det som ser ut som en murt «tunnelåpning» på sørøstsiden av elva er det tidligere kunstige utløpet for Nadderubekken. Ved mye nedbør er det vannførende også i dag.

21 Kvernfossen og kvernhuset på Løkeberg

Kvernhuset lå nedenfor Kvernfossen. Kvernen tilhørte gården Løkeberg, og er nevnt i forbindelse med en skylddeling i 1843, der Løkeberg-brødrene Christen og Hans Christensen delte gården i Øvre og Nedre Løkeberg. Det ble felles bruksrett både til kvernen og til sagbruket ved Sagfossen, som lå litt lenger opp i elva. Rester etter vannrenna og ruiner etter kvernhuset er synlige i dag. Les mer på andre siden.

22 Målestasjonene i Blomsterkroken

Blomsterkroken har navn etter gartnerier som tidligere lå i nærheten av elva. Bærum kommune har i dag to målestasjoner her. Målestasjonen for vannstand ligger oppstrøms for kulpen, og det lille huset nedstrøms for kulpen inneholder målestasjon for vannkvalitet.

Turveien fra Blomsterkroken mot Kloppa er omkranset av gammel skog. Foto Solveig Emilsen

23 Nadderubekken

Nadderubekken renner ut i Øverlandselva ved Blomsterkroken. Bare de nederste ca. 50 meterne er åpne. Nadderubekken er forurenset, og Vann- og avløp i Bærum kommune har i lengre tid forsøkt å spore hvor utslippene kommer fra.

24 Kloppa

Kloppa er i dag navnet på stedet og broen der gangveien går over elva, og navnet ble offisielt i 1971. En eldre bro lå oppstrøms for dagens bro. En «klopp» viser til der en eller flere tre-stammer eller steinheller er lagt tvers over et vannløp, og navnet antyder at stedet har en lang historie. Hvor den gamle kloppen lå er ikke kjent.

25 Edelløvsogken

Mellom Engerjordet og Kloppa, langs elvas sørøstre side, ligger et vakkert løvskogsområde som er foreslått vernet som naturreservat. Les mer på andre siden.

9 Hoppbakken på Øverland

Hoppbakken ble anlagt på 1930-tallet, og lå i sørenden av Øverlandsjordet, der trafostasjonen ligger i dag. Bakken hadde naturlig tilløp og snøhopp. Øvarennet gikk langt opp i åsen mot Edelgranveien. Unnarennet, som var ganske flatt, men bratter enn hellingen på dagens jorde, sluttet rett i elvekanten. En periode var det slalåmbakke der også, og det ble holdt slalåmkurs og kjørt «utfor». På 1950-tallet ble det tradisjonelle Øverlandsrennet holdt hvert år med deltagere fra hele Østlandet, og det kunne være bortimot 400 deltagere fra 7 til 14 år. Hoppplengen var maks 25 meter. Det gikk fulle trikker fra Oslo til Haslum med hoppere og foreldre. Bakkene ble borte da det ble anlagt søppelfylling på området rundt midten/slutten av 1960-tallet.

Hoppbakken ble brukt regelmessig, og Haslum skole holdt sine årlige skoleskirenn her på 1950- og 60-tallet. Stabekk folkeskole holdt også sine skirenn her med slalåm og hopp. Bildet er tatt vinteren 1953. Foto Bærum bibliotek, Bærumssamlingen / Birger Oppegaard

10 Vaskeplassene på Haslum og Åsterud

Lenge før innlagt vann og vaskemaskin kom, ble klær og hjemtekstiler vasket i elva. Etter hvert ble bryggepanner, en stor jerngryte som ble brukt til å varme vann til ulike husholdningsformål, tatt i bruk og klærne ble skylt i elva. Kunnskapen om hvor disse lå er i ferd med å forsvinne. I 1912 la Anton Tschudi ut for salg 360 parseller i Tschudimarka, og han hadde tenkt på klesvasken. To vaskeplasser ble opprettholdt. Den ene lå oppstrøms for Nesbroen og den andre på Åsterud. Den dag i dag kalles veien som gikk fra Haslum terrasse, vestover forbi Vestliveien og ned til elva for Vannveien, selv om den ikke bærer navnet formelt. Vaskeplassen lå på et svaberg ved et lite stryk. Folk sluttet å vaske tøy i elva da den ble forurenset.

11 Nesbroen

Broen over Øverlandselva ved Nes gård fører Nesveien videre til Haslum. Brostedet her er gammelt, fra da strekningen Sandvika-Evje-Nes-Haslum kirke ble rodelagt i 1826, noe som innebar et offentlig pålegg om at tilgrensende gårder skulle vedlikeholde veien. I 1891 ble veien utbedret og Nesbroen løftet, frem til det i 1926 ble bygget nye brokar og sidemur. Disse brokarene har siden fått stå, mens det er støpt nytt dekke over.

Nesbroen anno 1920. Foto Bærum bibliotek, Bærumssamlingen

26 Gryta – hoppbakke og akebakke

I dag er Gryta en populær akebakke om vinteren. Før og etter 2. verdenskrig lå det to hoppbakker her med langt tilløp, uten stillas og med ca. 15 meter hoppplengde.

27 Enger gård

Den tidligere husmannsplassen, nevnt i skifte fra 1772 og med aner helt tilbake til middelalderen, gav navn til Engervannet og boligområdene rundt. Frem til ca. 1980-tallet stod det et lite våningshus på plassen, som i dag kalles Gryta.

28 Engervannet

Spesielt brakkevannsmiljø

Engervannet ligger nordøst for Sandvika sentrum mellom Sandviksåsen og Løkkeåsen. Det er 1,1 km langt, er 0,14 km² og største dybde er 4 meter. Øverlandselva er tilførselselv i nordøst, og avløpet ligger i sørvest via Rønne elv til Sandvikselva. Vannet er smalt og langstrakt med en lav, markert terskel som ved flo sjø bidrar til at tungt saltvann blir liggende innestengt under det lettere ferskvannet. Engervannet har et helt spesielt brakkevannsmiljø. Sammen med næringsrike sedimenter bidrar dette til at bunnsjiktet nærmest er oksygenfritt. Engervannet har et rikt dyre og planteliv.

Engervannet var en del av fjorden

I middelalderen ble Engervannet kalt Folangr, hvor «angr» betyr trang fjord-arm. Da stod havet mye høyere enn i dag og vannet var en del av fjorden.

Kong Sverre og Folangr

Engervannet omtales i Sverres saga. I år 1200 samlet bondehæren Baglerne seg på isen på Folangr (Engervannet) for å holde råd. Det var vinter, ufred i landet, og kong Sverre Sigurdsson (1151–1202) lot sine folk vente oppe i Sandviksåsen sørøst for Engervannet (derav veinavnet Sverrestien, som er veien som går langs åsryggen sørøst for Engervannet) mens han selv gikk ned til Folangr og spionerte.

Flystyrt i Engervannet

På ettermiddagen fredag 25. september 1942 styrter ett av tre britiske bombefly av typen Mosquito i Engervannet, etter et angrep på Gestapos hovedkvarter Viktoria terrasse i Oslo. Flight Sergeant G.K. Carter (26 år) og navigatøren Sergeant Young (20 år) omkommer. De fraktes til Aker

12 Sager og kverner ved Nesbroen

Nes sag

Nes sag lå på vestsiden av elva, få meter nedstrøms Nesbroen. Allerede i 1611 står Nes oppført med sag i forbindelse med skattlegging.

Haslumkvenna

Kvernhuset lå også på vestsiden av elva, få meter nedstrøms Nes sag. I fortegnelse over kverner som var i bruk i 1686 står Haslum oppført med «en ringe bækkkvern». I dag finnes ingen spor igjen etter kvernen.

Haslum sag

Haslum sag lå der elva hadde det største fallet. Den lå også på vestsiden av elva, rett nedstrøms Haslumkvenna. Sagen er nevnt i 1611 i fortegnelse over skattleggingen. Sagen var en bondesag, og man hadde ikke lov til å skjære for eksport eller kantskjære bord. I dag finnes ikke spor igjen etter saken.

13 Steinalderbosetting

I steinalderen lå havet 50–60 meter over dagens nivå. Havnivået gikk omtrent der Presteveibroen ligger i dag. I skogen overfor Skogfaret er det funnet en boplass fra steinalderen (1800 f.Kr.). Forutsatt at Øverlandselva hadde samme løp som i dag, ville elva rent ut i havet omtrent her. Med andre ord en flott plassering for blant annet å skaffe ferskvann og mat fra elva og havet. Stedet har vært i bruk lenge og inneholder en gravplass fra jernalderen (500 f.Kr.–1050 e.Kr), og en rydningsplass og et veifar fra førreformatorisk tid (1500-tallet). Alle funnene er fredet.

14 Løkeberg kalkovn

På Løkeberg gård, som på mange av gårdsbrukene i Bærum, var kalkbrenning en binæring til jordbruket. Kalkbrenning har tradisjoner tilbake til 1300-tallet. Ifølge kgl. ordre av 28 november 1602 skulle bondene knyttet til Nonneseter klostets (Benediktiner-kloster etablert i Gamlebyen i Oslo i 1150) eiendommer i Bærum, hver bryte 30 lass kalkstein og bringe den til kalkovnen. Løkeberg gård hadde kalkovn allerede i 1661. Ny oven ble satt opp i 1843 men ble ikke tatt i bruk.

15 Pottemakeriet – Løkeberg lervarefabrik

Pottemakeriet ble bygget av Torvald Hansen på Nedre Løkeberg ca. 1883, og lå på østsiden av Pottemakerbroen/Presteveibroen nær kalkovnen. Det er ingen spor etter fabrikken, men den som leter, finner fremdeles gamle potteskår i elva nedstrøms for Pottemakerbroen, så langt som nedenfor Kloppa. Fabrikken ble senere flyttet til østsiden av Kirkeveien, der leirutaket lå, og var i drift helt frem ca. 1950.

16 Sagfossen

Sagfossen er fossen ved Presteveien. Som navnet angir lå det en sag her allerede i 1611, mest sannsynlig plassert på østsiden av elva i kulpen under fossen. Jorden som ligger sørvestover het tidligere Sagjordet.

17 Pottemakerbroen

Pottemakerbroen i Presteveien ble bygget i 1838, og fikk navnet etter pottemakeriet som lå på østsiden av elva. Den var opprinnelig en hvelvbro av gråstein, med rekkverk av smijern. Den forvitret raskt fordi den var bygget av kalkholdig stein. Fundamentene etter denne broen ses så vidt ca. 10 meter oppstrøms for dagens bro. Dagens bro ble bygget på 1960-tallet i forbindelse med omlegging av veien.

18 Løkeberg gård

Gården er fra 1700-tallet og er i dag privatbolig, men tidligere bebyggelse er nevnt allerede på 1500-tallet. Den fikk senere navnet Øvre Løkeberg. Navnet Løkeberg kommer fra «laukr», som kan hentyde til ramsløk.

Sykehus og gravlegges senere på den engelske æreskirkegården på Vestre Gravlund. Det tok over en uke for tyskerne fjernet flyet bygget av kryssfiner, og i nattens mulm og mørke skaffet flere seg souvenirer. En av lyskasterne skal visstnok være brukt som lyskaster under Sandvika-revyen i 1942. Carters mor besøkte etter krigen Norge for å se stedet der hennes eneste sønn omkom. Hun traff blant andre Hjalmar Munthe-Kaas som var med under bergingen.

29 Flyndrebukta

Flyndrebukta vitner kanskje om at det i tidligere tider var godt flyndrefiske her.

30 Saltvandsparken i Engervannet

Engervannet var, sammen med Hunnbøtn i Borge i Østfold, Norges første oppdrettsanlegg for laks og sjørret i «saltvand». Gårdene Løkeberg, Løkke og Blommenholm gikk 10. februar 1869 sammen om et oppdrettsanlegg for ørret og laks i Engervannet. Yngel skulle slippes ut i Øverlandselva og etter et par år ville de gå ned i «saltvandsparken» i Engervannet og vokse seg store. Ved Engervannets utløp skulle et stengsel hindre fisken å komme videre ut i havet. De to-tre gamle stolpene på den lille øya i Engervannssøset er de siste synlige rester av denne saltvandsparken fra 1869.

Prosjektet med «saltvandsparken» (punkt 30) lyktes ikke, og mesteparten av sperringene (restokkene) ble fjernet etter få år. Likevel kunne man til utpå 1980-tallet, da dette bildet ble tatt, se en god del av dette stengselet fra Rønne elv (Norges korteste elv med eget navn). Foto Magnus Berg

FAKTA

Øverlandselva med Østernbekken er 16,8 km lang, og er det sørøstlige sidevassdraget til Sandvikselva i Bærum. Elva ble vernet i 1973 som del av Marka-vassdragene.

Start og slutt

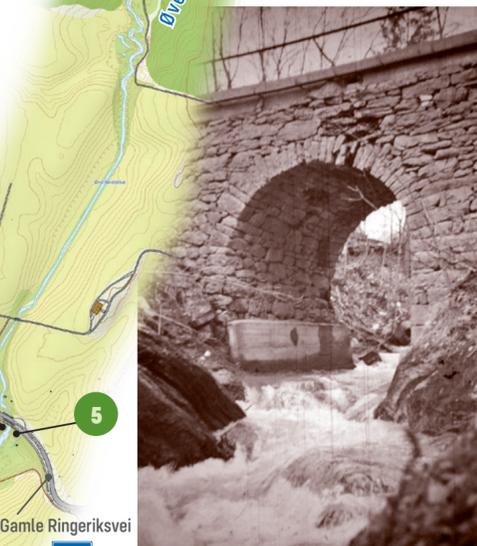
Øverlandselva starter der Sæterbekken og Østernbekken løper sammen ved golfbanen på Haga, og renner ut i Engervannet ved Sandvika.

Utspring og tilsig

Vassdraget har utspring i deler av Bærumsmarka opp for Østernvann. Fra Østernvann renner Østernbekken, som drenerer Grini-jordene ved Dæli og Østern gård, før Østernbekken har samløp med Ilabekken ved Nordli gård. Sørvest for Hagagårdene løper Østernbekken sammen med Sæterbekken, som kommer fra marka ovenfor Brunkollen og Haslumseter. Her starter Øverlandselva sitt løp.

Omtrent ved Blomsterkroken renner Nadderubekken ut i Øverlandselva. Bare de nederste meterne av Nadderubekken er åpne, resten er for det meste lagt i rør.

Nadderubekken har utspring i flere grener fra Gravsmarka og fra skogområdet mot Hoste. Den renner forbi gårdene Eik, Grav, Nadderud, Gjønnes og Løkeberg.

Sagfossen og den gamle Pottemakerbroen. Foto Jens Claus Nickelsen

15 Pottemakeriet – Løkeberg lervarefabrik

Pottemakeriet ble bygget av Torvald Hansen på Nedre Løkeberg ca. 1883, og lå på østsiden av Pottemakerbroen/Presteveibroen nær kalkovnen. Det er ingen spor etter fabrikken, men den som leter, finner fremdeles gamle potteskår i elva nedstrøms for Pottemakerbroen, så langt som nedenfor Kloppa. Fabrikken ble senere flyttet til østsiden av Kirkeveien, der leirutaket lå, og var i drift helt frem ca. 1950.

16 Sagfossen

Sagfossen er fossen ved Presteveien. Som navnet angir lå det en sag her allerede i 1611, mest sannsynlig plassert på østsiden av elva i kulpen under fossen. Jorden som ligger sørvestover het tidligere Sagjordet.

17 Pottemakerbroen

Pottemakerbroen i Presteveien ble bygget i 1838, og fikk navnet etter pottemakeriet som lå på østsiden av elva. Den var opprinnelig en hvelvbro av gråstein, med rekkverk av smijern. Den forvitret raskt fordi den var bygget av kalkholdig stein. Fundamentene etter denne broen ses så vidt ca. 10 meter oppstrøms for dagens bro. Dagens bro ble bygget på 1960-tallet i forbindelse med omlegging av veien.

18 Løkeberg gård

Gården er fra 1700-tallet og er i dag privatbolig, men tidligere bebyggelse er nevnt allerede på 1500-tallet. Den fikk senere navnet Øvre Løkeberg. Navnet Løkeberg kommer fra «laukr», som kan hentyde til ramsløk.

Sykehus og gravlegges senere på den engelske æreskirkegården på Vestre Gravlund. Det tok over en uke for tyskerne fjernet flyet bygget av kryssfiner, og i nattens mulm og mørke skaffet flere seg souvenirer. En av lyskasterne skal visstnok være brukt som lyskaster under Sandvika-revyen i 1942. Carters mor besøkte etter krigen Norge for å se stedet der hennes eneste sønn omkom. Hun traff blant andre Hjalmar Munthe-Kaas som var med under bergingen.

29 Flyndrebukta

Flyndrebukta vitner kanskje om at det i tidligere tider var godt flyndrefiske her.

30 Saltvandsparken i Engervannet

Engervannet var, sammen med Hunnbøtn i Borge i Østfold, Norges første oppdrettsanlegg for laks og sjørret i «saltvand». Gårdene Løkeberg, Løkke og Blommenholm gikk 10. februar 1869 sammen om et oppdrettsanlegg for ørret og laks i Engervannet. Yngel skulle slippes ut i Øverlandselva og etter et par år ville de gå ned i «saltvandsparken» i Engervannet og vokse seg store. Ved Engervannets utløp skulle et stengsel hindre fisken å komme videre ut i havet. De to-tre gamle stolpene på den lille øya i Engervannssøset er de siste synlige rester av denne saltvandsparken fra 1869.

Prosjektet med «saltvandsparken» (punkt 30) lyktes ikke, og mesteparten av sperringene (restokkene) ble fjernet etter få år. Likevel kunne man til utpå 1980-tallet, da dette bildet ble tatt, se en god del av dette stengselet fra Rønne elv (Norges korteste elv med eget navn). Foto Magnus Berg

Disse stolpene på den lille øya i Engervannssøset nedstrøms Folangerbroen er i dag de siste synlige rester av dette stengselet fra Norges første «saltvannsuppdrettsanlegg» for laks og sjørret fra 1869. Foto Terje Bahler

På 1990-tallet hekket den flotte rosenfinnen med flere par i området rundt sumpskogen ved elvemøtet Sæterbekken–Østernbekken. I dag treffes den mer sporadisk. Foto Ellen Askum

Stiplet linje betyr at nøyaktig plassering er ukjent

••• = 5,5 km tursti/turvei/vei